

Koš (nov) iny

z Durcovej Doliny
ročník I./ číslo 4

september 2013

„Ket som sto košov uplétel, aš ten sto prvý sa mi začal lúbit.“ Martin Sadlon, košíkár z Paprade

Milí košíkári a priatelia košíkov.

Hodnotu vecí vnímame cez úsilie na ich získanie, alebo spomienkami. Tovársky, sériovo vyrábané výrobky s rôznym stupňom kvality stávajú sa samozrejmi a až skúsime podieľať sa na ich zhotovení, dokážeme doceniť dômyselnosť a remeselný fortieľ. V našej kopanici, Košťalovej Doline žil sused ujček Biesik - Čižmárech. Chcel sa podučiť košíkárstvu, lebo ich otec patrili ku generácii, kde upletenie koša bolo povinnou znalosťou gazdu. Keď sme sa dohovárali na stretnutí, tetička – ich žena pri spomienke na svokra, vyslovila jeho častú vetu, ktorú používal pri košíkoch. „**Tí prví koše sú na nočné nosenie, čo sú také kostrbaté, aby ich nigdo nevidzel, aš tí neskoršie sa dajú nosiť aj vedne.**“ Ujček náhle zomrel a tak sme sa už pri pletení nestretli. Odvtedy si uvedomujem, že jedinečnosť chvíle sa nikdy nezopakuje a krásne stretnutie si zaslúži úctu. Na svete je samozrejmom len lenivosť a znej plynúca, ľahostajnosť a hlúposť. O všetko okolo nás sa musel niekto postarať a pričiniť, taká je hodnota nielen vecí, ale i vzťahov.

S odstupom času vnímame dobu, v ktorej sme žili ako krásnu. Peter Nagy spieva v jednej piesni „Zlaté časy sú, až sa pominú, radšej hneď ich pozlátim“. Tak vnímam Vašu košíkársku snahu a úsilie, veď by ste sa mohli venovať príjemnejším veciam, ale vy si ruky zraňujete ostrými nožmi, pletením vám na rukách zostávajú pľuzgieri, trháte odev po kríkoch pri rezaní prútov a ja si dovoľm nazvať to „zlatými časmi“. Teraz, keď sedím pred obrazovkou počítača, predstavujem si Vás čo všetko prežívate pri košíkárstve a koľko obdivovateľov sa k Vám pridáva. Stretávame viacej dobroprajných ľudí, ktorí nás obohacujú a pomáhajú nám pri jeho zveľaďovaní. No a keď sa stretnú tí, ktorí sa stretnúť túžia je to viacnásobná mocnina splnených prianí.

Ján Zeman

Martin Sadlon z Paprade

Na našich novinách je stále sa opakujúca krásna veta pána Martina Sadlona, košíkára z Paprade, ktorý bohužiaľ už nie je medzi nami.

Po prvý krát som bol u nich na Papradi – u Krúpov, kde bývali hneď nad potokom asi v roku 1974 keď sme na Jazvinách chovali kravu a chcel som od nich kúpiť kôš-sečkáč. Povedali mi, že aby som doniesol prúty, lebo nemali. Pamätám si, že boli veľký pedant, na dvore mali krásne poupratované a všetko náležite uložené. Chodili stále v gumených čižmách, v baretke a nosili malé okuliare „lenonky“ Nikdy som sa s nimi o košíkoch nerozprával, lebo zomreli skorej ako som sa začal o košíkárstvo zaujímať. Dve príhody mi o nich rozprával už tiež nebohý Ján Myjavčín (bol bratrancom babičky mojej Zdenky a býval tiež v Durcovej Doline).

Raz niesol pán Sadlon niekomu väčší dvojchý kôš a zastavil sa na Papradi v šenku (pohostinstvo, vtedy mu hovorili kasíno), boli tam mládenčí a začali si ho doberať „šak to je tak akurát na nosenie makového kvetu“. Tak kázali jednému do koša vojsť a ostatní ho v tom koši zdvihli. „ a včil smýkaj jak len sceš, ket poddá platím liter rumu já, jak nije platiš ty.“ „A Martinko si dal do vačku flašku, podakuval sa a spokojne kráčal“ –povedal mi vtedy Janko Myjavčín, „neveril som any já, že to môže tak držát“ – dodal.

A tiež mi povedal raz, keď sedel so mnou pod šopú kde som pletol, že Martinko veru povedal „Že ket sto košov uplétel, aš ten stoprvý sa mu začal lúbit“, ako jednoducho a úplne vyjadrená pokora a trezlivosť tohto remesla.

Je to mne najbližšia história košíkárstva. Títo ľudia svojou pracovitosťou a húževnatosťou dokázali dôstojne prežiť, nenatŕčali žobravú ruku za almužnu, pre svoj život vyrábali všetko potrebné. Jeho syn mi sľúbil poskytnúť fotografie a príhody z jeho života.

Prútnik v polovici septembra

Vrcholky „amerikány“ sa začínajú vyrovnávať, čo je znakom jej dozrievania. Pán Vylíčil z Prasklíc uviedol na návšteve v jeho prútniku, že táto vlastnosť „amerikany“ spôsobuje nerovný rast prútov a v porovnaní s napr. „lineárkou“ je „amerikana“ krivá. Tento rok som po prvý raz pozoroval na prútoch, ktoré prešli cez plot a srna im spásla vrchol, že okrem náhradných vrcholov sú tam i okvetia (bahniatka)

Obr. 1 Amerikana v krainom riadku ide za svetlom. robí...šable“

Prúty majú už značne opadané spodné prúty a po prvých mrazíkoch miazga zide do koreňa, rastliny aby zabránili odparovaniu vody, začnú spontánne zhadzovať listy.

Obr.2 Na zemi je asi 30% opadaného prútia

Na „lineárke“ vo výške 150 cm Zubonoska napichla vrchol a prút vyhnal náhradné vrcholy.

Obr.3 Ohryz vrcholov bol častejší na Lineárke ako na Amerikane

Pri návšteve u Aničky Škarítkovej v Košariskách sme videli ukázkový prútnik „uralky“, ktorý uvidíte na stretnutí. Anička má na konci záhradky vysadenú Salix alba var. vitelina s krásnymi bohatými korunami. Táto vrbá dáva veľmi kvalitné prúty, má len jednu chybu, že veľmi vetví.

Obr.4 Ak prúty „viteliny“ ovetvíte dajú sa použiť skoro všetky

U pána Imriška sú v prútniku „uralky“ prúty, ktoré náhle vyhnali **veľa bočných konárikov**. Podľa J. Nejedlého, ktorý uviedol v knihe Vrbarství z praxe a pro praxi z roku 1946, **reaguje takto vrbá, ktorá po veľkom suchu dostala viacej dažďa.**

Obr.5 Uralka má už vrchol vzrastu, krásna hustá asi 160 cm.

Uralka, ktorú má pán Imrišek medzi amerikánou a rubrou trpí nedostatkom svetla a predpokladám že i živín a vody, ktorú odčerpávajú korene susediacich vrb.

Stretnutie v Košariskách

Dňa 10. 9. sme mali v Košariskách poradu k nášmu stretnutiu. Zuzanka Nikodémová doniesla zoznam prihlásených. Malo by nás byť okolo 30 i rodinnými príslušníkmi. Anička Škarítková sľúbila otvorenie múzea M.R.Štefánika a keby by bolo pekné počasie je tu možnosť návštevy i mohyly na Bradle, tak by mali pekný program i Vaši blízki, ktorí sa košíkárstvu nevenujú tak intenzívne. **V Národnom Dome M.R.Štefánika, ktorý je v strede obce na malom námestí (kostol je hlavný orientačný bod), budeme už od 8-mej hodiny. Prosím dodržte čas príchodu, chceme začať o 10:00.**

V prihláške len málo košíkárov uviedlo, čo by sa chceli dozvedieť, preto Vás prosím ešte o dodatočné uvedenie Vašich požiadaviek, či budete predvážať, čo chcete pliesť, koľko potrebujete miesta.

Toto číslo vydávam v predstihu, pre vašu lepšiu informovanosť o stretnutí. V okolí nášho stretnutia je veľa možností pokojne parkovať auto. V okruhu 30 m sú dve kvalitné reštaurácie s bohatým výberom jedál.

Teším sa na Vás, prajem Vám šťastnú a pohodovú cestu do Košarísk, aby 12. október 2013 bol zasa krásnou košíkárskou spomienkou.

Technológia Opletanie „zuzanky“

V každom kurze pripomínam účastníkom, aby nevyhadzovali žiadne prúty. Kvalitná vrbka sa dá využiť v každej hrúbke a v tejto stati Vám chcem ukázať použitie krátkych a tenučkých zbytkov.

Opletanie malých fľašiek a pohárikov je obohatením košíkárskoho sortimentu a žiadaným artiklom. Petrik Beňo zohnal a oplietol pohárik, ktorým sa u nás hovorí „zuzanky“, ale stretol som sa i s názvom „komínky“ alebo na Morave „košťovky“. Dajú sa zakúpiť v objeme 0,05 l (poldecí) u rôznych predajcov. Najlacnejšie ich zakúpíte vo veľkosklade Bricol v Hornom Sňni, kde sa podľa kvality ich cena pohybuje od 0,80 – 1,00 € .

Obr.6 Zuzanka 0,05 l pred a po opletení

15 prútikov dlhých aspoň 30 cm rozdeľte do skupín po dva a v jednej po tri prúty, zviažte šnúrkou tesne pri dolnej časti hrdla (7 skupín – nepárny počet). Druhou šnúrkou previažte i cez širšiu časť. Prútičky vám nebudú trčať do strán a pohodlne položenú na nohe môžete oplietať.

Obr.7 Na vrchu je trojica prútov

Pozn: Prútičky si dám na pohárik a držím ich na širšej časti pravou rukou. Snažím sa rozdeliť ich orientačne po obvode. Bielu šnúrkou si zachytím pravou rukou a ľavou omotávam na šikmej časti. Pritiahnutím sa šnúrka zvezie na úzku časť. Potom prútičky rozdelím pravidelne na dvojice a trojicu. Oba konce bielej šnúrky si dám na širokú časť a previažem čiernou šnúrkou, ktorej konce podpletiem pod osnovy.

K dvojici, ktorá susedí s trojicou pridajte prútiček.

Obr.8 Tretí prútiček presahuje cez bielu šnúrkou

Opletacie prútičky zarežte na hrubom konci do dlhšieho šikmého rezu. Pri zakladaní hrubým koncom sa vám bude lepšie prútičky zastokávať. Začnite tenkým koncom a aby bol výplet po celom obvode rovnako vysoký nadkladajte k hrubému koncu, hrubý a k tenkému, tenký.

Výplet hrdla robím vysoký asi 4 cm. Trčiacie prútičky ostrihajte.

Obr.9 Pri opletaní tlačte osnovy na sklo, lebo horný rozšírený okraj ich trochu odtláča.

Obr.10 Količek pod prvou dvojicou spraví miesto pre podvlečenie poslednej dvojice prútov

Pod jednu dvojicu dajte količek a zakladajte „za 1“, trojicu rozdeľte na dvojice (budete mať 8 dvojíc), poslednú dvojicu podvlečte a všetky dvojice poriadne dotiahnite.

Obr.11 Vytvorenie druhej trojice vám umožní robiť pravidelnú závierku dvojicami, lebo máte párny počet osnov.

Po založení druhý krát opäť dvojice dotiahnite. Po treťom založení vpichnete pod lemovky šidlo, ktoré spraví miesto pre količek. Lemovku opäť poriadne dotiahnite a až potom ostrihajte trčiacie prútičky. Teraz dajte dolu šnúrky a výplet stlačte po rozšírenú časť.

Obr. 12 Ak by ste pletli až po okraj šikmej časti, museli by ste osnovy silne priláčať na sklo. Takto vám výplet dobre prilahne a hneď môžete pliesť šikmú časť.

Odstrihnite koniec pridaného prútika. Zostane vám 15 prútikov (nepárny počet). Začnite tenkým koncom plette „cez 1 za 1“ až asi 1,5 cm širšej časti. V úrovni kuličky nechajte samotný (neskrížený) prút a začnite krížiť, plette až do úrovne spodku.

Obr.13 Po prejení dookola tenký koniec pritiahnite aby prilahol na sklo a 2-3x podpleťte

Obr.14 Výplet musí byť po celom obvode až po okraj spodku, inak by pohárik stál nakrivo.

S dvoma pomocnými prútmi spravte dvojpárovú lemovku „za 1 cez 1 za 1“ a začistite.

Obr.15 Osnovy pri lemovaní prisne držte pri skle, lemovka musí „sedieť“ na spodku pohárika.

V medzere po kuličku za pomoci háčku prevlečte napr. koženú šnúрку.

Obr.16 Ak by ste si nedali pod hornú lemovku kuličku, tak pri neopatrnom prevliekaní šnúrky by sa vám mohla lemovka rozplieť.

Ak by ste chceli dať „zuzanke“ uško, spravte pri spodku rýmovku. Ako pri každom výrobku môžete vytvoriť nové vzory typom výpletu, druhmi vŕby, alebo kombináciou lúpaných a zelených prútov. Zvýšiť, alebo znížiť počet osnov, dorobiť prídavné ozdobné lemovky a tiež vytvárať sadu pohárikov s fľašou resp i s táckou.

Pri pestovaní „uralky“ býva malých prútikov asi 5% z celkového objemu. Zuzanka Nikodémová pletla jabĺčka i s 10 cm prútikov – nádherná jemná, povedal by som šperkárská práca, ktorú dokážu robiť len skutoční majstri.

Formovanie Koš_(nov)ín

Pri zadávaní informácii do Koš_(nov)ín predpokladám, že máte základné košíkárске znalosti a zručnosti. Preto v technologickej časti uvádzam len základné principiálne informácie, ktorých podrobné rozpracovanie uvádzam v návodoch pre začiatočníkov.

Pretože tieto noviny sa dostávajú do rúk i ľuďom, ktorí nepletli a majú záujem absolvovať základný kurz košíkárstva, alebo si rozšíriť znalosti, budem vždy na konci čísla písať moje kontaktné údaje.

Po doručení Vašich požiadaviek, podnetov a otázok zavediem v Koš_(nov)ínach rubriku našich odpovedí.

Pani Mgr. Anka Vražďová, pracovníčka Trenčianskeho osvetového strediska nám umožnila zverejniť Koš_(nov)íny na ich stránke. Ak by ste mali niekedy problém s ich distribúciou ponúkam Vám adresu, kde sú Koš_(nov)íny k nahliadnutiu. ADRESA: <http://www.tnos.sk/aktuality/citajte-kosnoviny-z-durcovej-doliny>.

Môj syn Vlastík veľmi krásne spracoval už prvé číslo Koš_(nov)ín do inej grafiky a dal to do blogu, ktorý je tiež prístupný verejnosti ADRESA: blog.kosikar.eu Sú to hodiny drobnej a profesionálnej práce, ktorými dávaš Vlastík našim poznatkom krásnu formu – moc ďakujem.

Celá snaha zachovať košíkárstvo a poznatky s ním súvisiace veľmi záležia na ich rozširovaní. Samotné remeslo sa rozvíja len vtedy, ak si medzi sebou dokážu majstri nezištne odovzdávať skúsenosti, ak o sebe vedia. Tak ako pán PaDr. Martin Janšto svojim zánietením pre zachovanie remesiel nadchol ľuď pre košíkárstvo v Košariskách, tak i pani Mgr. Anka Vražďová veľkým dielom nad rámec svojich povinností pomáha pri rozvoji našich snáh. Bez takýchto ľudí by sme nikdy neboli tam, kde sme teraz. Veľmi obdivujem ich radosť z práce, ktorá je už poslaním a s veľkou vďakou a pokorou sa skláňam pred ich obetavou pomocou.

Ján Adamčík

Naši priatelia v Morkoviciach dokázali zmobilizovať ostatných a zohnali krásnu fotografiu Jána Adamčíka, výrobcu košíkárskeho náradia, pán Krejčí ju spracoval a zaslal nám.

Obr.17 Vzhľad a upravenosť svedčia, že pán Ján Adamčík musel byť človek veľmi dôsledný a pedantný, a pri dlhšom pohľade na jeho tvár cítim trochu smútok a samotu. Spustené plecia a pohľad popod obočie hovoria, že chodil asi trochu zohnutý s pohľadom do zeme. Spustené kútiky úst svedčia, že asi nemal veľa dôvodov smiať sa. Aký bol v skutočnosti?

Myslím si, že pán Adamčík si zaslúži miesto v Morkovickom múzeu, lebo veľkou mierou prispel k rozvoju tejto obce a uľahčil košíkárom ich tvrdú prácu. Navrhujem pánovi starostovi Mgr. Horákovi, aby niekto spracoval jeho životopis, našiel fotografie jeho domu a dielne a možno i jeho doposiaľ žijúcich učňov.

Metodika vedenia kurzov

Určite ste sa stretli so záujemcami o košíkárstvo. S väčším, či menším úspechom sa vám podarilo „zasiať semienko“ košíkárstva. Museli ste vynaložiť určité úsilie a námahu. Ak budete v budúcnosti pokračovať v tejto činnosti, stanovte si základné kritéria a z toho odvíjajte náročnosť:

1. vek a fyzická sila,
2. časové rozpätie lekcie,
3. materiálová dostupnosť,
4. účel oboznamovania resp. predvádzania,
5. počet účastníkov.

Stručne spomeniem najdôležitejšie veci, budem sa v budúcnosti k nim vracáť a rozpracovávať ich.

K bodu 1. U detí je vhodné ak sú z rodičmi, samostatne dokážu pracovať deti od 9 rokov, ale pozor na ostré nástroje. Majte so sebou malú lekárničku. Pre deti sú vhodné prúty max do 80 cm, ktoré dokážu ohýbať. Najvodnejším výrobkom je veľkonočný korbáč (potrebný čas cca 2 hodiny), „fínska“ miska podľa A. Väätäinen (potrebný čas cca 4 hodiny). Dospelí môžu spracovávať i silné prúty.

K bodu 2. Predvážacie akcie od 1 hodiny až po celý deň si môžete dovoliť viaceré ukážky s rôznym stupňom rozpletenia. Ak budete pliesť len vy potom **na 1 hodinu** môžete urobiť: korbáč alebo fínsku misku alebo dienko

na 2 hodiny môžete urobiť: malú kruhovú misku alebo väčšiu fínsku misku alebo podložku pod hrniec alebo zvonček,

na 3-5 hodín môžete urobiť: čerešňák alebo hríbák alebo opletanú fľašu,

na 6 a viac hodín môžete urobiť: sečkár alebo kukanu alebo opletaný demižón.

Samotná **lekcia pre dospelých musí trvať aspoň 8 hodín**, kedy dokážu vytvoriť zmysluplný výrobok. Dbajte prosím na to, aby Ste im košíkárstvo neznechutili vysokými nárokmi a individuálne prispôbte úlohy. Pravdaže začnite menej náročnými výrobkami asi v poradí: korbáč, fínska miska, podložka pod hrniec, kruhová miska, hríbák, opletaná fľaša, sečkár, kukana, opletaný demižón.

K bodu 3. Ak chcete aby si účastníci spravili nejaký výrobok, je dobré ak im dáte kvalitné košíkárske prúty. Ukážky v prírode z nazberaného materiálu sa dajú krásne prezentovať napr. pri výpletoch stien (do zeme nastokaná osnova), čo je však časovo náročnejšie.

K bodu 4. Propagačné a názorné ukážky si stanovte podľa dohovoreného času, na návštevy škôl je dobré mať aspoň 2 hodiny, lekcija kurzu by nemala byť pod 8 hodín

K bodu 5. Aj pri jednoduchej práci neberte si viac ako 15 účastníkov, v kurze odporúčam max. 7 dospelých ľudí.

Je dobré ak máte spracovaný postup práce a pripravené doplnkové zamestnanie. Samotná príprava zaberie toľko času čo samotná akcia.

Príprava pred pletením

Často krát uvádzam, že pletenie je tou radostnejšou časťou košíkárstva, väčšina času však treba venovať získaniu a úprave prútia.

Aby som mal v dieničke poriadok, ihneď po vybratí prútov z namáčačej vane si zarezem hrubé konce dlhým rezom, staviam ich do suda a roztriedim. Nechám povrchovo usušiť, poviazem do snopkov a v chladnej tienistej miestnosti ukladňujem tak, že ich prekryjem plastovou fóliou. Pri samotnom pletení mi zostávajú len zbytkové vrcholky, ktoré si dávam do menšej nádoby.

Obr. 18 Roztriedené a zarezané prúty , kde si podľa ich dĺžky volíte aký budete robiť kôš. Hromadou zbytkov určená na spálenie.

Pretože som doposiaľ nedostal od Vás príspevky, obsahová stránka Koš_(nov)ín bude vždy vychádzať tematicky z mojej práve vykonávanej košíkárskej práce. Bude to podľa obdobia aktuálne a budem sa snažiť zapracovať i ostatné kapitoly ako boli uvedené v Koš_(nov)ínách č.3 str.1a.

Obsah

Strana	
1a	..... Martin Sadlon z Paprade
1b	.....Prútnik v polovici septembra
2b	.....Stretnutie v Košariskách
3a	.....opletanie „zuzanky“
4b	.....Formovanie Koš _(nov) ín
5a	.....Ján Adamčík
5b	.....Príprava pred pletením